

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 4

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 938 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-aprelda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Organizational Behavior and Leadership.....	10
Ibrokhim Gulomov	
Baliqchilikda klasterlarni tashkil etishning nazariy asoslari.....	18
Olim Murtazayev, Muydinov Olim Bekmuratovich	
Оценка состояния привлечения инвестиций в сферу туризма Узбекистана и механизмы управления.....	24
Арзиматов Бобирмирзо Зокирджон угли	
Biologik aktivlar buxgalteriya hisobni milliy va xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish masalalari.....	27
Axmadaliyeva Zebo Abduxalimovna	
Aholi yashash joylarida yong'in risklarini bartaraf etish xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari.....	32
Aziz Zikriyev	
O'zbekistonda ilmiy darajali kadrlar tayyorlash tizimi boshqaruvining tashkiliy tuzilmasi va vazifalari.....	40
Beknaeva Shaxnoza Vladimirovna	
Mintaqaviy turizmning iqtisodiyot rivojlanishiga ta'siri (O'zbekiston turistik xizmatlar bozori misolida).....	45
D. B. O'roqova	
Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ko'paytirishning asosiy yo'llari.....	50
Ibrohimov Boburmurod Baxtiyor o'g'li, Sayfiddinov Sarvarbek Anvarbek o'g'li	
Sanoat korxonalarining aksiyalar bozoridagi faoliyati tahlili: muammolar va yechimlar.....	55
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
Qurilishda modernizatsiya va diversifikatsiya qilish asosida yangi ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish.....	63
Islamov Ozodjon	
Sanoat korxonalari innovatsion salohiyatini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....	67
J. K. Boymurodov	
Mamlakatda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish yo'nalishlari.....	72
Kadixodjayeva Nilufar Raxmatullayevna	
BlokchEYn texnologiyalari yordamida raqamli iqtisodiyotni o'zgartirish.....	77
Karabayev Rustam Zafarovich, Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida zamonaviy mehnat bozorining rivojlanishi.....	84
Layli Mirzayeva	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishda investitsion resurslardan samarali foydalanish mexanizmlari.....	88
Luiza Komilovna Xaydarova	
Umumta'lim muassasalari sonining ekonometrik tahlilini pedagogik metodlar yordamida amalga oshirish.....	93
Ravshanova Muhayyo Maxmanazarovna	
O'zbekiston tarixiy shaharlarida turistik faoliyati shakllanishi va ularni boshqarishning nazariy asoslari.....	98
Meliqulov G'ayrat Abdug'afrovich	
Iqtisodiy rivojlanish va ilmiy tadqiqot rivojlanishining havo ifloslanish darajasiga ta'siri.....	105
Murodullayev Kamoliddin Sherzod o'g'li, Sadibekova Bibisora Djapparovna, Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li	
Hududlarni rivojlantirish va "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishning ekologik muammolari.....	110
Maxkamov Saidafzal Saidkamol o'g'li, Yigitaliyeva Dilnavo Mansurjon qizi	
Ekoturizm obyektlarining tasniflanishi va alohida xususiyatlari.....	116
Qodirov Azizjon Anvarovich	
Mamlakatimiz oliy ta'lim tizimida sifat menejmentidan foydalanishning konseptual asoslari.....	121
Saidqulova Furuza Farmonovna	
Bo'lajak iqtisodchilarning kasbiy kompetensiyalari.....	125
Shukurova Marifat Xodjiakbar qizi	
Ta'limning bosqichlari va ularning inson kapitalini shakllantirishdagi ahamiyati.....	129
To'rayeva Hurriyat To'yqulovna	
Hududlarda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish dasturini amalga oshirishda marketingni rivojlantirish yo'llari.....	136
Xamidov O. X., Tojiyeva A. F.	
Investitsiyalar marketingining strategik aspektlari.....	143
Xodjamberdiyeva Dilnoza Bahtiyorovna	
Xorijiy investitsiyalarni jalb etishda investitsion muhit jozibadorligini oshirishga nazariy qarashlar.....	149

A. Bektemirov, A. A. Abdurahmonov	
Qishloq xo'jaligi raqobatbardoshligini oshirishning ilg'or xorij tajribasi.....	154
Abdulloyev Asliddin Junaydullayevich, Ochilov Narzullo Fayzulloyevich	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari.....	159
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
Turizm sohasi uchun yuqori malakali kadrlarni tayyorlashda davlat va xususiy sherikchilikning o'zaro bog'liqligi tahlili.....	165
Raxmatov Adxam Itolmasovich	
Mamlakatimizda turizm tashkilotlari faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida marketing instrumentlari orqali samarali tizim yaratish.....	169
Suyunova Kamilla Baxromovna	
Qishloq xo'jaligida agrokimyo xizmatlar ko'rsatishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	173
Tabayev Azamat Zaripbayevich	
Yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilishni faollashtirish muammolari	178
Xomitov K. Z., Masharipova S. R.	
Considerations on the Problem of Illegal Migration and Human Trafficking	183
Azamatova Gulmira Bayirbekovna, Otarbayeva Guljan Kobeyevna	
Sustainable Development and Environmental Economics in Uzbekistan: A Focus on Carbon Pricing and Renewable Energy	186
Muhammadiyev Po'latjon Ilhomjon o'g'li, Urganbayeva Dilnoza Toxtasinovna	
The use of Digital Technologies in the Provision Of Utilities to the Population	192
Mamanazarov Oybek Shomurodovich, Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Alijonov Jamshid Alijon o'g'li	
The Current State of the Digital Economy in the Agrarian Sphere: Problems and Solutions	196
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Behavioral Theory of the Firm.....	201
Egamberdieva Oydin Abror qizi	
The Role of Information Technologies in Increasing the Capitalization of Commercial Banks	207
Egamova Makhfurat Esanovna	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	211
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Совершенствование методологии экспертизы инвестиционных проектов	216
Бекимбетова Гулнора Маратовна	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	223
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Меры по снижению доли теневой экономики в стране.....	228
Махмудова Юлдузхон Бахромжон кизи, Сафаров Гийёсиддин Абдуллаевич ўғли	
Формирование национальной инновационной системы – одна из приоритетных задач повышения конкурентоспособности Республики Узбекистан	232
Н. М. Махмудов, А. А. Алиев, З. А. Мирзоев	
Мониторинг и анализ современного состояния и развития промышленности в Узбекистане.....	237
Назарова Раъно Рустамовна, Исмоилова Малика Дилшодовна	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов.....	243
Раупов Жамшид Рашидович	
Роль применения ключевых показателей эффективности труда на предприятиях.....	249
Рахматуллаева Шахноза Хамидовна	
Влияние цифровой трансформации на инвестиционную привлекательность Узбекистана.....	255
Саиткамолов Мухаммадхожа Сабирходжа угли, Маркабаева Жансая Айбек кызы	
Организация и координация методической помощи при управлении педагогическими кадрами	261
Хакимова Майя Юрьевна	
Интеграция узбекистана в мировое экономическое содружество путем унификации бухгалтерского учета на основе МСФО	266
Зарипова Саёхат Зафаровна	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari.....	271
Abduqodirova Ozoda Anvarjon qizi	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlarning joriy tahlili.....	276
Abdusalomov Jaxongir O'ktam o'g'li	

Globallashuv sharoitida mamlakatimizda sug'urta bozorini raqamlashtirishning ahamiyati.....	282
Anvarova Z.	
The Role of Parents and Teachers in Promoting a Healthy Lifestyle in Children.....	286
Axtamov Djamshed Baxromovich	
A Study of the Importance of Green Economy in Uzbekistan Sustainable Economic Development and its Measurement Indicators in Relation to Environment.....	291
Ataniyazova Maksuda Baltayevna, Tairova Zarnigor Mammad qizi	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi.....	296
Avazov Ilxom Ravshanovich	
Foydani soliqqa tortish obyekti sifatidagi iqtisodiy tarkibi.....	301
Axrоров Zarif Oripovich	
Surxondaryo viloyatida aholining uy-joy bilan ta'minlanganlik darajasini tahlili.....	309
Ibragimov Qobil To'xtamishovich	
Review of Methodological Approaches to Enterprises Financial Condition Analysis.....	314
Ismailova Maxbuba Mirxalilovna	
Innovatsion rivojlanish sharoitida xizmat ko'rsatish sohasini tasniflanishining nazariy va ilmiy asoslari.....	319
Masharipova Manzura Alimbayevna	
Korxonalarda benchmarking strategiyalarini qo'llashning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmlari.....	325
Narziyeva Dilafiruz Muxtorovna	
Davlat budjetining soliqsiz daromadlari shakllanishini takomillashtirish yo'llari.....	330
O'ktamova Nargiza Narzulla qizi	
Mamlakatimizda sanoat ishlab chiqarishi korxonalarining rivojlanish holati tahlili.....	334
Olimov Maqsudjon Komiljon o'g'li	
Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlar talablari asosida tuzish.....	339
Pardayeva Zulfizar Alimovna	
Raqamlashtirish sharoitida qo'shma korxonasi faoliyatining tahlili.....	343
Rashidov Jamshid Xamidovich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishida oilaviy tadbirkorlikning o'rni.....	348
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Saloxiddinov Zuxriddin Nuriddin o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmat ko'rsatishning ilmiy asoslari.....	352
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida telekommunikatsiya sohasini rivojlantirish ilmiy asoslari.....	356
Toshmatov Salohiddin Zayniddinovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarni joriy etishning huquqiy masalalari.....	360
Turg'unov Saloxiddin Jamol o'g'li, Mirzayeva Mohidil Vohidovna	
Zamonaviy sharoitlarda korxonalarining moliyaviy baqarorligini yaxshilash masalalari.....	366
Usmanova Guljahon Ulug'bek qizi	
Franshizalarni jalb qilishda davlat boshqaruvi tizimida marketing tadqiqotlarining ahamiyati.....	371
Xodjayev Anvar Rasulovich	
Transport Decarbonization Strategy.....	377
Yarashova Vasila Kamalovna, Muradov Bekzod Xidirnazar ugli	
Temir yo'l transportida ishlab chiqarish faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirish.....	382
Yermatova Dilnoza Axmadjonovna	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari.....	387
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Issiqlik ta'minoti xizmatlarini ko'rsatish samaradorligi va sifatini baholash ko'rsatkichlari tizimi.....	390
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Issiqlik ta'minoti xizmatlari sifatiga ta'sir etuvchi omillar va ularni baholash.....	394
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga soliq solishni takomillashtirish.....	399
Abdullayev Zafarjon Alijonovich, Zaydullayev Abduhabib Boliqul o'g'li	
Sug'urta tashkilotlarida hisob siyosatini ishlab chiqishning ahamiyati.....	404
Abduraimova Maftunaxon Axmatovna	
Bank risklarini boshqarishning xalqaro tajribalari.....	409
Abdurasulov Jaxongir Abduvaliyevich	
Tadbirkorlik subyektlari ijtimoiy ma'sulligini ta'minlash mexanizmining amal qilish darajasi.....	416

Bayisbayev Javlon Nurlanovich	
Qishloq aholisining qishloq xo'jaligida bilim va innovatsiyalarni o'zlashtirishiga ta'sir etuvchi omillarni iqtisodiy baholash (Samarqand viloyati misolida).....	421
Bozorova Lobar Nuralevna	
Направления совершенствования инновационных стратегий в деятельности промышленных предприятий.....	427
Дониерова Зухрабону Алишер кизи	
Mol-mulk solig'ining korxonalar faoliyatiga ta'siri.....	432
Qudiyarov Kishibay Ramatullayevich	
Banklar reytingini aniqlash va barqarorligini ta'minlashning ustuvor yo'nalishlari.....	438
Maxmudov Omon Tuxtayevich	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida tijorat banklarining aktiv va passiv operatsiyalarini innovatsion usullar orqali boshqarishni takomillashtirish	442
Mo'minova Ma'suda Baxtiyarovna	
Auditorlik tekshiruvini dasturiy ta'minot asosida tashkil etish: muammo va yechimlar.....	447
Nazarova Kamola Sattoral qizi	
Ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirishning davlat tomonidan tartibga solish konsepsiyasi.....	453
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ahamiyati hamda uni rivojlantirish istiqbollari.....	460
Nurullayeva Shaxnoza, Saydullayeva Saodat	
Tijorat banklari inson kapitali samaradorligini baholashda KPI ko'rsatkichlaridan foydalanish mexanizmlari	467
Turaeva Mastura Kurbanovna	
Сущность и особенности инвестиционно-строительного процесса	471
А. Бектемиров, Б.М.Абдувалиев	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarishning dolzarb masalalari.....	478
Saidov Hayotjon Raxmatulloyevich	
Tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirish.....	482
Sa'dullayeva Asaxon Muzaffarovna	
Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarining raqobatbardoshlikni baholash usullari	485
Abdulloyev Asliddin Junaydullayevich, Teshayev Mirolim Djumayevich	
Tadbirkorlik subyektlarida soliq yukini optimallashtirish mexanizmi	490
To'xsanov Qudratillo Nozimovich	
Davlat sektorida ichki audit tadbirlarini umumiy rejalashtirish	495
Xamidova Z. U.	
Aholi moliyaviy savodxonligini oshirish va uning ahamiyati.....	501
Xudayarova Xurshida Abdunazarovna	
Kambag'allikni qisqartirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	505
Xudoyberdiyev Jamshid Juraboy o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalarida buxgalteriya hisobi va ichki auditni takomillashtirish.....	511
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida sug'urta xizmatlari.....	516
Shodmonova Odina G'ofur qizi	
Fuqarolar davlat pensiya ta'minoti tizimining amaldagi holati tahlili.....	520
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	
Aholiga bank xizmatlari ko'rsatishning ijtimoiy ahamiyati.....	525
Eldor Uskanov	
Innovatsion boshqaruvning ilg'or xorijiy tajribalari	530
Yusupova Jamila Karamatdinovna	
Neft-gaz korxonalari moliyaviy-iqtisodiy faoliyati natijalari tahlili ("O'ZBEKNEFTGAZ" AJ misolida)	534
Umurzoqov Jamoliddin Sherbekovich	
Korxonalarda savdo marketing faoliyati samaradorligini baholash.....	541
Sobirov Azizbek Avzbekovich	
Moliyaviy firibgarliklarga qarshi kurashishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	548
Gadaev Ismat Yadgarovich	
Hududlarda islom iqtisodiyoti tamoyillari asosida amalga oshirilgan investitsion loyihalar:	

to'siqlar va yechimlar	551
Irgasheva Gulbahor Sodiqovna	
O'zbekistonda investitsiyalardan samarali foydalanish asosida oziq-ovqat sanoati samaradorligini oshirish yo'llari	554
Kobilova Nasiba Xurramovna	
Foreign Economic Relations as a Factor of Effective Functioning of the Economy	561
Bakhodurova Sulkhiya Azizkhodjaevna, Li Marina Rudolfovna, Mukhtarova Donata Ravshanbekovna, Romashkin Roman Anatolyevich	
Modern Approaches to the Organization and Development of the Consumer Services Market	566
Musyeva Shoiraz Azimovna	
Ishlab chiqarish siklini qisqartirishning iqtisodiy samaradorligi.....	570
Odina Nabiyevena Tuychiyeva, Nazarova Latofat Toirjon qizi	
Asalarichilik mahsulotlari bozorida marketing strategiyasini amalga oshirish.....	575
Rashidova Xadicha Tursunalievna	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida bank faoliyatini iqtisodiy-matematik modellashtirish yo'llari	581
Raxmanov Mexridin Sindarovich	
Korporativ boshqaruv amaliyoti bo'yicha hisobot tuzish bo'yicha xorijiy tajriba	586
Tashmatov Rustam Xusanovich	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	592
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Iqtisodiyotda turizm o'rnini statistik baholash uslubiyoti.....	595
Zilola Jumanova	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	602
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Блокчейн-технология и информационная безопасность в цифровой экономике Узбекистана.....	607
Кадилов Алишер Исмаилович	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов	611
Раупов Жамшид Рашидович	
O'zbekistonda zamonaviy kabel va sim mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalar faoliyatiga nazar	617
Rashidova Odina Olimjon qizi	
Современные тенденции развития валютных отношений в Узбекистане	622
Камалов Камолатдин Кахрамонович	
Sug'urta sohasining O'zbekiston iqtisodiyotidagi o'rni.....	626
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi va undan O'zbekistonda foydalanish yo'nalishlari	630
Fayziyeva Aziza Azamat qizi	
Modeling the Stackelberg strategy in a linear model (linear city) Hotelling.....	635
Musayeva Shaira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilkhomovna	
Mulkning kapitallashuvi darajasini iqtisodiy jihatdan amalga oshirish samaradorligini baholash uslublari.....	644
Norboyev Odil Abrayevich	
Tijorat banklarining kredit portfelini amaliy holati va ekonometrik tahlillari: ATB "Aloqabank" misolida.....	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyevena	
O'zbekistonda "yashil iqtisodiyot" muhitida kreditlash va moliyalashtirish imkoniyatlari	654
Taxir Urkinbayev	
Budjet tashkilotlarida ichki nazorat tizimini tashkil qilishning xususiyatlari.....	658
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
Chinese Commercial Banks Experience in Asset Diversification	663
Uktamova Nozima Narzulla kizi	
Sanoat taraqqiyotida ishlab chiqarish korxonalarini ustuvor rivojlantirish istiqbollari	667
Yadgarov Akram Akbarovich	
Анализ деятельности коммерческих банков Узбекистана по кредитованию физических лиц.....	673
Базарова Нигора Равшановна	
Mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb etishning innovatsion jarayonlarga ta'sirini baholash.....	684
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	689
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	

Tashqi mehnat migratsiyasi.....	694
O. N. Djurayev	
Raqamli iqtisodiyotda sanoat tarmog'ining davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishini baholash	699
Otaboyeva Dildora	
Nobank kredit tashkilotlarining moliyaviy xizmatlari sifatini oshirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi	705
Raimov Xurshid Muxtorovich	
Tijorat banklarida moliyaviy injiniringni qo'llash istiqbollari	711
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
O'zbekiston Respublikasi moliya bozorida tijorat banklari faoliyati: muammo va yechimlar	716
Toymuxamedov Ibroxim Rixsiboevich, Jumaev Islombek Akram o'g'li	
Agrar ta'lim tizimida boshqaruv samaradorligini oshirish yo'llari	723
Boltayev Nurali Shiramatovich, Beglayev Uchqun Xurramovich, Abdiyev Izzat Risqiboyevich	
O'zini o'zi band qilgan shaxslardan olinadigan soliqlarni takomillashtirish orqali yashirin iqtisodiyotni jilovlash masalalari.....	731
Davranov Iskandar Jumayevich	
Iqtisodiy konsentratsiyalarni tartibga solish va nazorat qilishni takomillashtirish.....	738
Luqmanov Sharifxon A'zam o'g'li	
Role of Private and Public Kindergartens in Early Childhood Development.....	744
Makhmudova Munisakhon Abbos qizi	
"Yashil" enegriya quvvatlarini barpo etish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash asosi sifatida.....	749
Muminova Elnoraxon Abdurakimovna, Umarova Dilnoza Oybek qizi	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda CVP-tahlilni tashkil etishning muammoli jihatlarini	754
Qlichev Baxtiyor Pardayevich	
Korxonada likvidlik riskini minimallashtirish orqali uning moliyaviy barqarorligini saqlab qolish	759
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Развитие международных торгово-экономических связей Республики Узбекистан	766
Ким Татьяна Валерьевна, Гофуржонова Шахрибону Бахромжон кизи	
Kapital qurilishni boshqarish samaradorligini oshirishning dolzarb masalalari.....	774
A. Bektemirov, M. U. Sarimsoqov	
O'zbekiston mehnat bozorida yoshlarning ish bilan bandlik darajasini oshirish.....	780
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Bahromov Shahzod Fazliddinovich	
Роль имиджа в улучшении инвестиционной привлекательности высших учебных заведений.....	787
Жанзаков Бекзот, Жонузиков Мирзабек	
Innovatsion kichik tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha xorij tajribasi va uni mamlakat iqtisodiyotida qo'llash imkoniyati.....	795
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Eshqulova Dilorom Abduravupovna	
Перспективы развития банковского сектора в Узбекистане для иностранных туристов	802
Муминов Шахзод Низомиддинович, Каримова Азиза Махомадризовна	
Innovatsion faoliyat moliyaviy modellari va mexanizmlarini rivojlantirishning konseptual asoslari	806
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Qishloq xo'jaligi tarmoqlarini innovatsion rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribalar va ulardan respublikamizda samarali foydalanish yo'llari	814
Ishniyazov Baxrom Normamatovich	
Turistik xizmatlarining o'ziga xos xususiyatlari va marketing tadqiqotlari.....	819
Berdikulova Iroda Rayimqulovna	
Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi: asosiy muammolar va rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari	823
Yeshimbetov Uktamjon Xudaybergenovich	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	832
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Kriptovalyuta va blokcheyn tadqiqotlari: tendensiyalar va istiqbollari	835
Berdikulov Jurabek	
Bank risklarni monitoring qilish tizimini takomillashtirish	837
Hamroyev Sherzod Axtamovich	
O'zbekiston hududlariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda ko'p qavatli "yashil" fermer xo'jaliklarini tashkil etishning ahamiyati	843
Turdimuratova Aziza Alisherovna	
Surxondaryo viloyatining mahalliy budjet daromadlarini oshirish yo'llari va	

uni arima modeli asosida prognozlash.....	846
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Qishloq xo'jaligi tarmog'ining mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni va undagi tarkibiy o'zgarishlarni statistik baholash.....	856
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatish korxonalarining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	863
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
Turizm bozorini rivojlantirishda mehnat bozorining tutgan o'rni va ahamiyati	872
Berdikulova Iroda Rayimqulovna, Berdikulov Jurabek	
Проблемы расчета определения и планирования прибыли предприятий в условиях модернизации экономики	876
Алиева С. С.	
Роль применения информационных технологий "BLOCKCHAIN" в совершенствовании системы бухгалтерского учета Республики Узбекистан.....	881
Холбеков Расул Олимович	
Sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasasida ichki audit qanday amalga oshiriladi: usullari	886
Shafkarov Faxriddin Xudayberdievich	
Tashqi savdo operatsiyalarining yagona elektron axborot tizimida umidsiz qarzdorlik masalasi	892
Tashmuxe'dov Dilmirod Mirabzalovich	
Принципы формирования отчета о финансовых результатах в национальной и зарубежной практике	897
Эргашева Шахло Тургуновна	
Xalqaro raqamli integratsiyaning O'zbekiston an'anaviy banklarning raqobat muhitiga ta'siri	907
Abdujabbarov Abdurasul Abdurashid o'g'li	
O'zbekistonda turizm sohasida kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish: muammolar va strategiyalar.....	915
Eshmurodov Rustam Sayfiddin o'g'li	
Yoshlar turizmini rivojlantirishda ommaviy va alternativ turizmning o'rni hamda volontyorlikning xususiyatlari.....	918
Allayor Norboyev Ismoilovich	
Parrandachilik statistikasi ko'rsatkichlar tizimini shakllantirishning nazariy asoslari.....	922
Bobomuratov Imomqul Islamovich	
Iqtisodiyotda kambag'allik darajasini qisqartirishda moliya bozori instrumentlaridan foydalanish imkoniyatlari.....	927
Shaxnoza Qobilova	
Sohibqiron Amir Temur va Adam Smitning soliqlarga bo'lgan qarashlarining xususiyatlari to'g'risidagi fikrlar	932
Alimov Ilxomjon Ikromovich	

SANATORIY-SOG'LOMLASHTIRISH MUASSASASIDA ICHKI AUDIT QANDAY AMALGA OSHIRILADI: USULLARI

UO'T: 657.2(075.8)

Shafkarov Faxriddin Xudayberdievich

"TIQXMMI" milliy tadqiqot universiteti,

"Buxgalteriya hisobi va audit" kafedrasida qatna o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasasi faoliyatining joriy va strategik maqsadlariga erishishning muhim sharti samarali ichki moliyaviy nazorat va ichki moliyaviy auditni tashkil etishdir. Nazorat choralari natijasida muassasa samaradorligini pasaytirish xavfi va ularning paydo bo'lish sabablarini belgilovchi omillar aniqlandi.

Kalit so'zlar: buxgalteriya hisobi, moliyaviy hisobot, ichki moliyaviy nazorat, ichki audit, ichki audit xizmati, baholash, samaradorlik.

Abstract: In the article, an important condition for achieving the current and strategic goals of the activities of a sanatorium-wellness institution is effective internal financial control and the organization of internal financial audits. As a result of control measures, the risk of reducing the effectiveness of the institution and the factors determining the reasons for their occurrence were identified.

Key words: accounting, financial reporting, internal financial control, internal audit, internal audit service, assessment, efficiency.

Аннотация: В статье отмечается, что важным условием достижения текущих и стратегических целей деятельности санаторно-оздоровительного учреждения является организация эффективного внутреннего финансового контроля и внутреннего финансового аудита. В результате контрольных мероприятий выявлены риски снижения эффективности деятельности учреждения и факторы, определяющие причины их возникновения.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, финансовая отчетность, внутренний финансовый контроль, внутренний аудит, служба внутреннего аудита, оценка, эффективность.

KIRISH

Bugungi kunda ichki auditni Respublikadagi sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasalari faoliyatini doimiy ravishda kuzatib borish, iqtisodiyot tarmoqlarining to'g'ri ishlashini, shuningdek, buxgalteriya balansini, moliyaviy hisob va hisobotlarning to'g'riligini nazorat qilish kerak. Iqtisodiy islohotlar sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlarda ichki auditni shakllantirish katta ahamiyatga ega. Chunki ichki auditni o'tkazish tekshiruv natijalarini umumlashtiradi va bu borada xo'jalik yurituvchi subyekt rahbariyatiga ma'lumot beradi.

Iqtisodiyotimizning hozirgi sharoitida sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasasi faoliyatining yanada gullab-yashnashi, shuningdek, ularning xalqaro aloqalari ko'lamini kengaytirish va rivojlantirish auditorlik xizmatlariga nafaqat son, balki sifat jihatidan ham talabni oshirmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-fevraldagi PQ-4611-son qaroriga 2-ilovadagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 19-sentyabrdagi "O'zbekiston Respublikasida auditorlik faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3946-son qarorining 5-bandiga kiritilgan o'zgartirishlarda:

- O'zbekiston Respublikasining "Auditorlik faoliyati to'g'risida"gi Qonuniga tegishli o'zgartirishlar kuchga kiradigan kundan boshlab auditorlik tashkilotlari auditorlik faoliyatini faqat xalqaro buxgalterlar federatsiyasi tomonidan nashr etiladigan xalqaro audit standartlari asosida amalga oshiradi" [1].

Bugungi kunda dunyoning rivojlangan mamlakatlari korxonalarida ichki auditga ko'proq e'tibor qaratilmoqda. Buning sababi shundaki, sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasalar universal integratsiya va moliyaviy jarayonlarda, shuningdek, iqtisodiy institutlarda ko'proq ishtirok etadilar. Ularning faoliyati Jahon talablari va standartlariga javob berishi kerak. Xususan, ichki nazoratning mos tizimini yaratish uchun sanatoriy-sog'lom-

lashtirish muassasalari ularni xalqaro bozorlarga joylashtirishni yoki kredit olishni istagan sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasalari uchun zarurdir. Bunday tizimlarning vazifasini ichki audit qo'mitasi yoki ichki audit xizmati bajarishi mumkin.

Inqirozlar va boshqa bozor omillarining salbiy ta'sirini oldini olish va ularga qarshi kurashishda, shuningdek, biznesdagi muvaffaqiyatsizliklar yuzaga kelishining oldini olishda ichki nazorat tizimi va ichki audit xizmatini samarali tashkil etish imkon beradi.

Shu sababli, ichki audit xizmatining quyidagi vazifalari birinchi darajaga ko'tariladi: menejment nafaqat buxgalteriya hisobi, balki boshqa iqtisodiy ma'lumotlar, sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasalarni buxgalteriya tizimi ma'lumotlari, shu jumladan mavjud xatarlar va inqiroz ko'rinishlari to'g'risidagi ma'lumotlarni taqdim etadi.

Sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasalarini ichki auditni tashkil etishga undovchi omillarga mulk egalari va rahbariyat muassasani biznes jarayonlarini tartibga solishga bo'lgan manfaati ham kiradi. Bir qator hollarda, bu mablag'larni ancha past tejashga olib kelishi mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Respublika sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasani eng muhim maqsadi xo'jalik faoliyat samaradorligiga erishish, maksimal foyda olishdir va bunda moliyaviy nazoratning ahamiyati ortib boradi. Ushbu turdagi nazorat asosida moliya tizimining har bir bo'g'inida uning ishini real holatga mos keladigan ishonchli ma'lumotlar olinishiga erishiladi. Moliyaviy nazorat yordamida sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasa rahbariyati samarali moliyaviy-xo'jalik boshqaruvni amalga oshirishi, mulk egalari esa o'z kapitalining harakatini kuzatishi mumkin, bu esa iqtisodiyotga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun ma'lum kafolatlar berilishiga imkoniyat yaratadi.

Sanatoriy-sog'lomlashtirishda moliyaviy nazoratni amalga oshirish moddiy resurslardan samarali foydalanish va xarajatlardan tejamkor foydalanishga bog'liq. Bu zarur choralarini ko'rish, aybdorlarni javobgarlikka tortish, etkazilgan zarar uchun kompensatsiya olish, kelgusida bunday holatlarning oldini olishga qaratilgan kelishuvni amalga oshirish imkonini beradi.

Muassasada moliyaviy nazorat predmeti bolib moliyaviy resurslarning shakllanish va foydalanish jarayonlari, nazorat obyekti sifatida faoliyati bevosita ushbu jarayon bilan bog'liq boshqaruv organlari hisoblanadi.

Sh.I. Ilxamov ta'kidlashicha, ichki auditorlar ishidan foydalanish imkoniyatini aniqlashda tashqi auditorlar ichki nazorat holatini baholash uslublarining mos kelishini tekshirishlari kerak ^[2].

N.V. Vasina fikricha, tashqi davlat moliyaviy va ichki nazorat organlari tomonidan tahlilga yagona yondashuvni ishlab chiqish zarur ^[3].

D.R. Giniyatullina so'ziga ko'ra, vazifani amaliy amalga oshirilishi, birinchi navbatda, ichki moliyaviy nazorat va ichki audit sifatining oshishi bilan bog'liq ^[4].

N.A. Gorbunova tomonidan, tizimlilik: ichki moliyaviy auditni amalga oshirishda ichki moliyaviy nazoratning ishonchliligini baholash, byudjet hisobotlarining ishonchliligini tasdiqlash, byudjet mablag'laridan foydalanish samaradorligi va samaradorligini oshirish bo'yicha takliflarni baholash va tayyorlash maqsadida moliyaviy-xo'jalik faoliyatining barcha sohalarida byudjet xatarlari va aniqlangan qoidabuzarliklar tahlil qilinadi ^[5].

N.I. Danilenko Sunday yozadi, xalqaro amaliyotda ko'rsatkichlar tizimini qurishda turli xil yondashuvlar mavjud. Kichik tashkilotlarda to'siqlarni tahlil qilish usulidan foydalanish mumkin. Bunday holda, ko'rsatkichlar va ularning umumiyliigi tashkilot sharoitlariga mos keladi va strategik salohiyatni va hozirgi paytda mavjud bo'lgan muammoli vaziyatlar to'siqlarini aniqlashga qaratilgan ^[6].

S.R. Dreving shunday deydi, amaliyotida asosiy e'tibor ichki moliyaviy nazoratning axborot va funksional-boshqaruv yo'nalishiga qaratilgan ^[7].

V.N. Jukov o'z tadqiqotida, ichki moliyaviy nazorat, bir tomondan, buxgalteriya funksiyasi sifatida, boshqa tomondan, moliyaviy boshqaruv funksiyasi sifatida ko'rib chiqiladi ^[8].

Bizning fikrimizcha, tadqiqotda sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasa aktivlarini moliyaviy boshqarish sifatini baholashning ishonchliligi, uning ahamiyati, taqqoslash va obyektivligi, baholashning huquqiy va uslubiy ta'minoti sifati bilan bog'liq bir qator muammolarni aniqlaydi.

Sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasalarini moliyaviy nazorati tizimiga:

- sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasani barcha tarkibiy bo'linmalari tomonidan amalga oshiriladigan boshqaruv va moliyaviy nazorat;
- hisob-moliya xizmatiga ichki auditning alohida, mustaqil, ixtisoslashtirilgan yo'nalishlari kiritilgan.

Ichki moliyaviy nazoratni amalga oshirishning eng muhim sharti buxgalteriya hisobi, statistik va operatsion hisobotlardagi moliyaviy badallar, shuningdek sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasa xo'jalik faoliyatining turli tomonlarini aks ettiruvchi umumlashtirilgan moliyaviy ko'rsatkichlardir.

Ichki audit, bu to'g'ri qurilgan boshqaruv tizimining belgisidir. Shu bilan birga, boshqaruvni sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasasidagi barcha quyi tizimlarning ishi to'g'risida xabardor qilishning juda samarali mexanizmi. Ichki audit ikki komponentdan iborat:

Birinchisi, sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasasidagi ichki nazorat tizimining holatiga, shuningdek, umuman biznes jarayonlariga mustaqil nuqtai nazarni beradigan xususiyat.

Ikkinchisi esa, tadbirkorlik subyekti biznes uchun turli xil xavflarning oldini oldini olish bo'yicha aniq harakatlar tartibi sifatida qurilgan faoliyat yo'nalishi.

Shuni yodda tutish kerakki, ushbu faoliyat yo'nalishi bo'yicha ichki audit bo'limi amalga oshiriladi.

Ushbu funksiyalar sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasa maqsadlarga javob beradimi, ishlab chiqilgan chora-tadbirlar va biznes standartlariga muvofiqligini tahlil qiladi. Shu ma'noda, ichki audit obyektiv ko'rinishni ta'minlaydi va shu bilan birga menejmentga qo'shimcha qiymat keltiradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasasida ichki auditni tashkil etish usullari va uni qanday o'tkazish yoritilgan. Muassasa samarali ichki moliyaviy nazorat va ichki moliyaviy audit natijalaridan foydalangan holda tavsiyalar beradi. Sanatoriy-sog'lomlashtirish samaradorligini pasaytirish xavfi va ularning paydo bo'lish sabablarini belgilovchi omillar aniqlandi. Ilmiy izlanishlarda ilmiy bilishga asoslangan iqtisodiy tahlil usullari keng qo'llanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ilmiy usullar moliyaviy va iqtisodiy faoliyatni tahlil qilishda va turli xil hatolarni aniqlashda qo'llaniladi.

Induksiyon va taqqoslash usuli ko'pincha o'g'irlik holatlarini tekshirishda qo'llaniladi. Auditor buxgalteriya ma'lumotlarini, hisoblarni taqqoslaydi, buxgalteriya yozuvlari va hujjatlaridagi ziddiyatlarni yoki buzilishlarni aniqlaydi. Iqtisodiy tahlil yordamida u sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasaga etkazilgan zarar uchun jarima miqdorini aniqlaydi.

Ichki audit paytida ichki audit xizmatlari umumiy va xususiy usullardan foydalanishi mumkin. Hujjatli tekshiruvlarda umumiy usullar qo'llaniladi. Xususiy usullarda, tematik auditlarda, ya'ni "Moddiy-texnik ta'minot bazasi" mas'uliyati cheklangan jamiyati omborda etishmovchilik yoki ortiqcha mahsulot topilgan. Bunday holda, materiallardan foydalanishning ishonchiligi o'rganiladi, balans va soliq deklaratsiyasidagi ma'lumotlar taqqoslanadi, mablag'lar va moddiy boyliklarning harakati ma'lum bir sanadagi qoldiqlarni aniqlash bilan tahlil qilinadi.

Auditor qiymat xususiyatlari bilan ishlaganda, u ma'lumot to'plashning tanlangan usullarini qo'llashi mumkin. Misol uchun, auditor yuqori ko'rsatkichlarga ega hujjatlarni tekshirishda buzilish xavfini kamaytirish uchun monetar namunasi yoki o'lchamga mutanosib ehtimollikdan shuningdek, korxona ma'lumotlari juda ko'p bo'lsa, vakillik namunasidan foydalanadi.

Xavflarni baholashda mutaxassis jarayonni baholash usulidan foydalanishi mumkin. Eng ko'p omillar amalga oshirishga salbiy ta'sir ko'rsatadigan jarayon eng xavfli hisoblanadi.

Tashkilotda xatarlarni samarali boshqarish uchun ichki audit tadqiqot jarayonini xaritalash, boshqaruv tizimini tahlil qilish, xatarlar va ichki nazoratdan foydalanishni tavsiya qiladi. Ushbu vositalar, ayniqsa, qiyin iqtisodiy sharoitlarda ishlaydigan xalqaro moliyaviy tashkilotlar va banklar uchun juda mos keladi.

Auditni o'tkazishning yagona usuli yo'q. Bundan tashqari, har qanday kompaniya o'z maqsadlari va faoliyatining o'ziga xos xususiyatlariga mos keladigan o'z audit usulipi ishlab chiqishi mumkin. Ammo ichki audit xizmatlarida barcha texnika va chora-tadbirlar qurilgan baza mavjud.

Davlat muassasasi faoliyati samaradorligini baholash uchun turli xil usullar qo'llaniladi: kapital qo'yilmalarga yo'naltirilgan byudjet mablag'laridan foydalanish samaradorligini baholash usuli; subyektlari tomonidan byudjet xarajatlari samaradorligini va ushbu natijalar dinamikasini oshirish sohasida erishilgan natijalarni baholash usuli va boshqalar [9].

Ichki auditning umumiy usulini ichki auditning xalqaro professional standartlarida va xalqaro audit standartlarida tasvirlangan. Shunday qilib, ichki auditning funksiyalari va usullari kompaniyaning yuqori rahbariyatiga boshqarishni nazorat qilish, tashkilot faoliyati to'g'risida shaffof ma'lumotlarni o'z vaqtida olish va uning faoliyati turli jihatlarini takomillashtirish imkonini beradi.

Muassasani moliyaviy-xo'jalik faoliyatida moliyaviy nazorat usullari alohida o'rin tutadi. Ular muassasani moliyaviy holatini baholash, yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavf va muammolarni aniqlash, shuningdek boshqaruv qarorlarini qabul qiladi. Sanatoriy-sog'lomlashtirishdagi asosiy yondashuvlar va nazorat vositalarini ko'rib chiqish kerak.

Moliyaviy nazoratning asosiy usullaridan biri bu audit. Audit-bu o'z faoliyatining belgilangan standartlar va standartlarga muvofiqligini aniqlash, baholash uchun tashkilotning moliyaviy hisoboti va faoliyatini muntazam hamda mustaqil ravishda o'rganish. Audit rejalashtirilgan yoki rejadan tashqari, ichki yoki tashqi bo'lishi mumkin.

Auditdan tashqari, moliyaviy nazoratning boshqa usullari ham mavjud. Ushbu usullardan biri tekshiruvdir. So'rov – bu tashkilotning kuchli va zaif tomonlarini aniqlash va tahlil qilish maqsadida uning moliyaviy-iqtisodiy faoliyatini muntazam ravishda o'rganish. Tekshiruv moliyaviy hisobot elementlarini taqqoslash, tasniflash, tizimlashtirish va o'rganish kabi turli shakllarda o'tkazilishi mumkin.

Davlat tashqi va ichki moliyaviy nazorat organlari faoliyatidagi e'tiborni ushbu tizimlar sifatini tekshirishga o'tkazishda moliyaviy menejment sifatini baholashni ichki moliyaviy nazorat va audit tizimlarining rivojlanishi bilan uning uslubini rivojlantirishda yangi bosqich boshlandi, bu birlashishni nazarda tutadi ^[10].

Sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasani iqtisodiy va xo'jalik faoliyatini tekshirishda ichki audit xizmatlari turli xil uslubiy usullardan foydalanadi. Usulni tanlash odatda rahbariyat tomonidan qo'yilgan vazifalar, muam-molar va tekshirish sohasiga bog'liq. An'anaviy ravishda ichki audit usullarini maqsadlari, hajmi va tekshirish usullari bo'yicha guruhlariga bo'linishi 1-jadvalda keltirilgan.

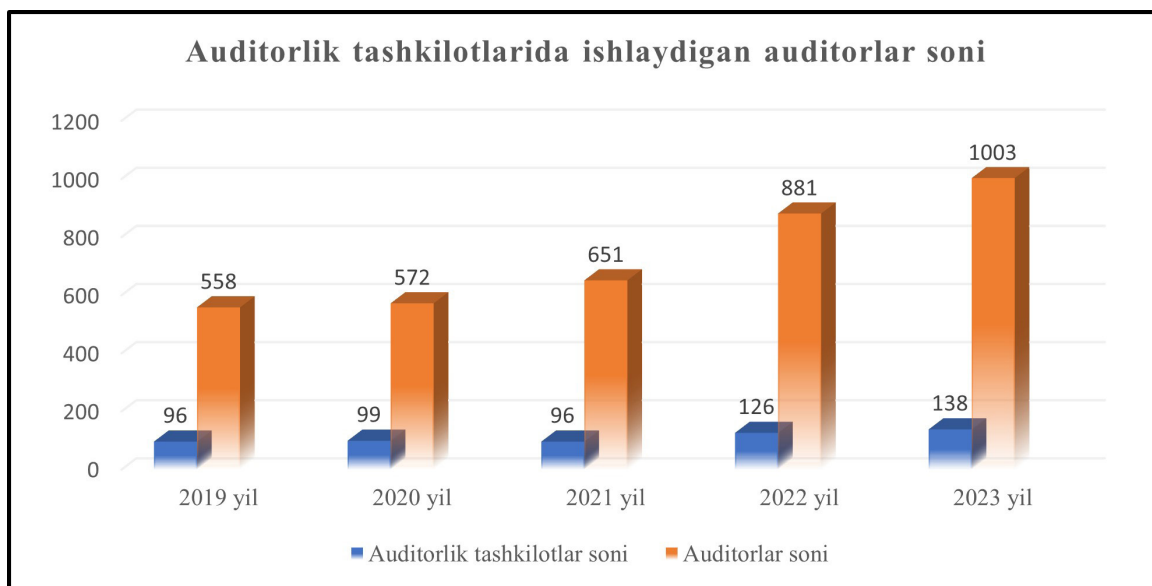
1- jadval: Ichki audit usullari¹

№	Ichki audit usullarining umumiy tasnifi	Buxgalteriya va moliyaviy hisobot hujjatlarini tekshirish usullari
1	Tasniflash xususiyati: qo'llash sohasida; ichki auditning maqsadli funksiyasi bo'yicha; hujjatlardagi ma'lumotlarni tekshirish usuli bo'yicha; buxgalteriya hujjatlarida ma'lumotlarni ko'rsatish shakli bo'yicha.	Shaxsiy buxgalteriya hujjatini tekshirish usullari; rasmiy tekshirish, arifmetik tekshirish, normativ tekshirish, bir nechta o'zaro bog'liq hujjatlarda aks ettirilgan iqtisodiy faoliyat faktlarini tekshirish usullari, qarshi tekshirish, o'zaro nazorat, iqtisodiy faoliyatning bir hil faktlarini tekshirish usullari hujjatlar bo'yicha hisoblarni tiklash, qoldiqlarning nazorat taqqoslanishi, teskari hisob-kitoblarni tuzish (teskari hisoblash usuli), xronologik tahlil, qiyosiy tahlil.
2	Usullar guruhlari: umumiy, xususiy; umumiy ilmiy (tahlil, sintez, deduksiya, induksiya, taqqoslash, modellash va boshqalar), aniq (ilmiy va amaliy); hujjatlarni tekshirish usullari, haqiqiy tekshirish usullari.	Moliyaviy nazorat usullari-bu daliliy ma'lumotlarni aniqlash uchun nazorat-taftish organlari va xizmatlari xodimlari tomonidan qo'llaniladigan buxgalteriya hujjatlarini o'rganish va faktik ma'lumotlarni olish usullari.

Ichki audit amaliyotiga har qanday audit tizimlarini joriy etish va ulardan foydalanish buxgalteriya hisobining axborot bazasining holatiga bog'liq. Shuning uchun buxgalteriya hisobini ichki auditning axborot bazasi sifatida yanada takomillashtirish talab etiladi.

Kapital bozorining yanada rivojlanishi va uning jahon moliya bozoriga integratsiyalashuvi sharoitida Respublika iqtisodiyot sohasida strategik islohotlar amalga oshirilmoqda.

Qonunchilikdagi o'zgarishlar auditorlar sonini ko'paytirish uchun qulay sharoit yaratdi. Shunday qilib, 2024-yil 1-yanvar holatiga ko'ra auditorlik tashkilotlarida 1003 dan ortiq auditor ishlaydi (1-rasm).

1-rasm: 2023-yilda Respublikada auditorlik tashkilotlar va auditorlar soni

¹ Manba: Muallifning ilmiy izlanishlari asosida tuzilgan.

Vazirlik auditorlik tashkilotlari reyestriga kiritilgan auditorlik tashkilotlari ro'yxatini e'lon qila boshladi. Auditorlik tashkilotlari soni 2019-yilda 96 ta, 2020-yilda 99 ta, 2021-yilda 96 ta, 2022-yilda 126 ta va 2023-yilda 138 tani tashkil etadi.

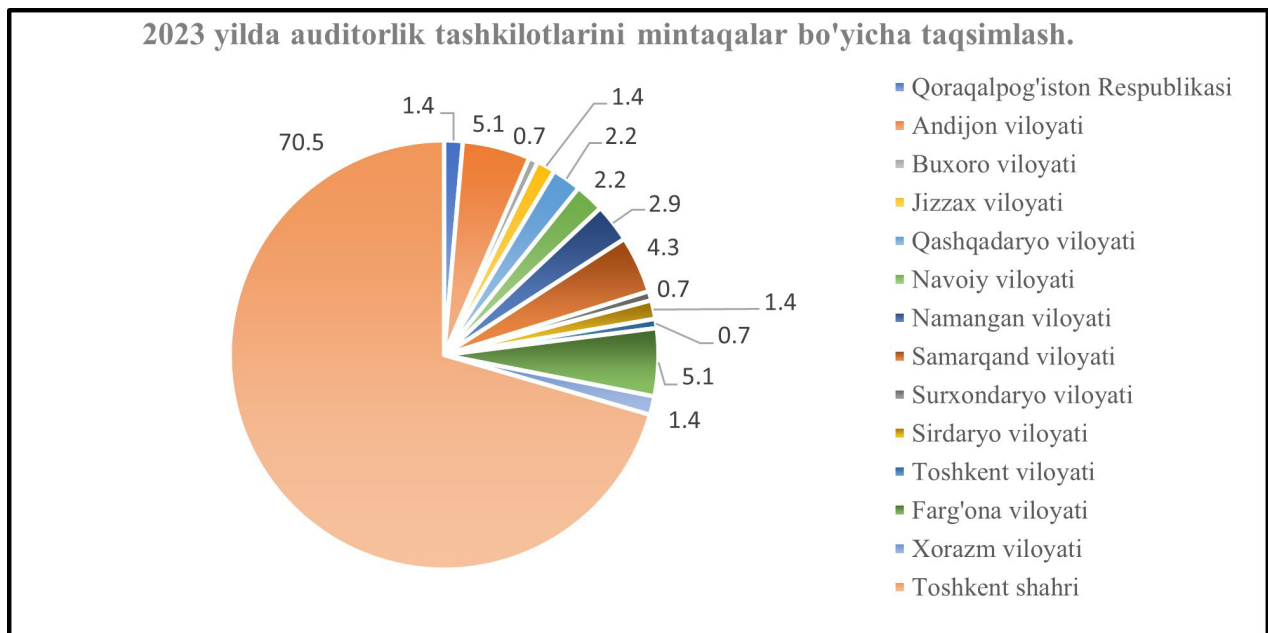
Auditorlar soni esa, 2019-yilda 558 ta, 2020-yilda 572 ta, 2021-yilda 651 ta, 2022-yilda 881 ta va 2023-yilda 1003 ta xodimga yetdi.

2024-yil 1-yanvar holatiga ko'ra auditorlik tashkilotlari soni 138 ta, auditorlar soni esa 1003 nafarga yetdi.

2023-yilda auditorlik tashkilotlari soni o'tgan yilga nisbatan 12 taga ko'payib, 138 taga yetdi.

2024-yil 1 yanvar holatiga ko'ra, O'zbekistonda 138ta auditorlik tashkilotlari faoliyat ko'rsatib kelmoqda. Auditorlar soni esa 1003 kishini tashkil qiladi. Shundan, 767 tasi erkak auditor va 236 tasi ayol auditor hisoblanadi.

Bundan tashqari, auditorlik tashkilotlarini hududlar bo'yicha taqsimlash berilgan (2- rasm).

2-rasm: 2023-yilda auditorlik tashkilotlarini hududlar bo'yicha taqsimlash

O'zbekiston Respublikasi hududlari bo'yicha auditorlik tashkilotlari foiz hisobida: Qoraqalpog'iston Respublikasi 1,4%, Andijon viloyati 5,1%, Buxoro viloyati 0,7%, Jizzax viloyati 1,4%, Qashqadaryo viloyati 2,2%, Navoiy viloyati 2,2%, Namangan viloyati 2,9%, Samarqand viloyati 4,3%, Surxondaryo viloyati 0,7%, Sirdaryo viloyati 1,4%, Toshkent viloyati 0,7%, Farg'ona viloyati 5,1%, Xorazm viloyati 1,4%, Toshkent shahri 70,5%ni tashkil etadi.

Ichki audit natijalari, ulardan to'g'ri foydalangan holda, har qanday salbiy o'zgarishlarga o'z vaqtida javob berishga va vazifalarni maksimal foyda bilan hal qilishga yordam beradi. Shu bilan birga, kompaniya o'z faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda jarayonni mustaqil ravishda tartibga solish huquqini o'zida saqlab qoladi.

Ichki audit natijalari, birinchi navbatda, sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasani etakchi bo'g'ini uchun muhimdir, chunki ular to'g'ri qarorlar qabul qilishga, biznes oqimlari yo'nalishini o'zgartirishga, xavf va yo'qotishlarni minimallashtirishga yordam beradi. Hisobot ko'pincha buxgalteriya tizimining ishonchligini oshirish bo'yicha tavsiyalarni aks ettiradi. Ichki auditorning hisoboti nafaqat biznes egalari tomonidan qo'llaniladi. Natijalar sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasani tahliliy bo'limi tomonidan o'rganiladi, ular investitsiya loyihalari bilan to'ldiriladi. Va sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasa tashqi auditorlar xizmatlaridan ixtiyoriy yoki majburiy ravishda foydalangan hollarda, hisobot tashqi audit jarayonini sezilarli darajada osonlashtiradi.

Audit natijalari hisobotda qayd etiladi. Unda ushbu ma'lumotlar ko'rsatiladi:

- tasdiqlangan hujjatlar va faoliyat sohalari ro'yxati;
- aniqlangan kamchiliklar;
- kamchiliklarni tuzatish bo'yicha tavsiyalar;
- audit o'tkazgan shaxs.

Audit hisobotlari saqlanishi kerak. Ular sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasani dinamikasini tahlil qilish uchun bir-biri bilan taqqoslanishi mumkin. Hisobotlar asosida aniqlangan kamchiliklarni tuzatish bo'yicha ishlar olib boriladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytish mumkinki, birinchi navbatda moliyaviy nazorat usullari sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasani moliyaviy-xo'jalik faoliyatining ajralmas qismi hisoblanadi.

Ichki auditor asosida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga muvofiq tayyorlangan moliyaviy hisobotlarni tekshirish jarayonida auditor jiddiy ahamiyat berishi kerak bo'lgan masalalardan biri, bu mijozning biznes davom etishi haqidagi taxmindan to'g'ri foydalanganligi haqidagi fikrdir.

Sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasasida auditor tomonidan tegishli audit konteynerlaridan malakali foydalanish natijasida auditorlik dalillarining to'liq hajmi va sifatli to'plamiga erishiladi, bu audit oxirigacha mijozga taqdim etilgan auditorlik hisobotining shakli va mazmuniga bevosita ta'sir qiladi.

Moliyaviy holatni baholash, yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavf va muammolarni aniqlash, shuningdek samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkonini beradi. Shuning uchun har qanday sanatoriy-sog'lomlashtirish muassasani muvaffaqiyatli ishlashi uchun moliyaviy nazoratning turli usullaridan foydalanish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Shavkat Mirziyoyev 2020-yil 24- Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga o'tish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-611-son qaroriga 2-ilova. O'zA. –Toshkent., 25.02.2020. "O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami", 2020-yil 2-mart, 8-son, 83-modda.
2. Ilxamov Sh.I. Ichki audit ni tashkil etish kontsepsiyasi. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. 2021. № 6, 72-79 b.
3. Васина Н.В., Данилов А.Н., Иванова Н.Г. Проблемы нормативного регулирования и методическое обеспечение внутреннего финансового контроля и внутреннего аудита в учреждениях государственного сектора // Наука о человеке: гуманитарные исследования. Серия Экономические науки. 2018. №1(31). С. 160-167. DOI: 10.17238/issn1998-5320.2018.31.160.
4. Гиниятуллина Д.Р. Совершенствование внутреннего аудита в государственном секторе // Учет. Анализ. Аудит. 2019. № 6(2). С. 95-100.
5. Горбунова Н.А. Шибилева О.В. Внутренний финансовый контроль и финансовый аудит в государственных (муниципальных) учреждениях // Вестник Алтайской академии экономики и права. 2018. № 1. С. 40-47.
6. Даниленко Н.И. Ведомственный (внутренний) финансовый контроль и аудит: эффективный инструмент управления // Бухгалтерский учет в бюджетных и некоммерческих организациях. 2015. № 18 (378). С. 17-21.
7. Древинг С.Р., Хрустова Л.Е. Современное понимание категории "внутренний финансовый контроль": проблемы и перспективы изучения // Управленческие науки. 2016. № 3. С. 30-44.
8. Жуков В.Н. Система внутреннего финансового контроля в корпорациях: содержание и инструменты моделирования. Москва.: НИЦ ИНФРА-М, 2016. 212 с.
9. Казакова Н.А., Федченко Е.А., Трофимова Л.Б. Современные парадигмы и методы анализа и контроля бюджетной эффективности. Москва.: ИНФРА-М, 2019. 270 с.
10. Бычков С. С., Кокарев А. И., Лавров А. М. Развитие методологии и практики оценки качества финансового менеджмента главных администраторов средств федерального бюджета. Научно-исследовательский финансовый институт. Финансовый журнал. 2018. № 1. С. 9-25.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.